

DE SOCIOLOGISCHE BRIL

Boekbespreking

Boekbespreking 'Ei, Foetus, Baby' (Trudy Dehue)

Marie Alice Mosuse

Vrije Universiteit Brussel & Instituut voor
Tropische Geneeskunde
Marie.alice.mosuse@vub.be

Trudy Dehue (2023) *Ei, foetus, baby*: Een
nieuwe geschiedenis van zwangerschap.
Atlas Contact. 400 pagina's, €27,99, ISBN
9789045039787.

De maakbaarheid van het ongeboren leven: hoe wetenschap en politiek de grenzen bepalen

Het is verleidelijk om het verhaal van de geschiedenis van zwangerschap te zien als een evolutie naar steeds betere medische zorg. We krijgen graag het beeld voorgeschoteld van dokters en vroedvrouwen die doorheen de eeuwen hun kennis hebben uitgebreid en de overlevingskansen van moeder en kind steeds hebben vergroot. Maar wie zich verdiept in de historische realiteit van de verloskunde, ziet vooral een ander patroon: een geschiedenis van controle, dwang en geïnstitutionaliseerd geweld op vrouwenlichamen.

In *Ei, Foetus, Baby* analyseert Trudy Dehue hoe wetenschap, technologie en maatschappelijke normen ons denken over zwangerschap en het ongeboren kind vormgeven, met een focus op de westerse wereld. De grenzen tussen 'ei', 'foetus' en 'baby' lijken op het eerste gezicht duidelijk en objectief, maar Dehue toont met tal van voorbeelden aan dat deze schijnbaar neutrale begrippen eigenlijk sociale, politieke en historische constructies zijn die doorheen de tijd verschuiven, onder invloed van veranderende opvattingen en machtsverhoudingen. Dit boek is daarom niet enkel een historische analyse, maar ook een kritische reflectie op hoe wetenschap en politiek bepalen wie of wat bestaansrecht krijgt. Bovenal biedt het boek een sociologische blik op de wisselwerking

tussen kennis en macht en de positie van vrouwen. Eén die niet uniek is, maar Dehue onderscheidt zich door de manier waarop zij deze theoretische inzichten illustreert met sprekende anekdotes.

Zwangerschap als wetenschappelijke constructie

In acht hoofdstukken vertelt Dehue de geschiedenis van zwangerschap en geboorte. De thema's gaan van medische beeldvorming en embryologie tot abortus en wetgeving rond zwangerschapsverlies. In tegenstelling tot een traditionele geschiedschrijving ligt de nadruk op de manier waarop kennis over het ongeboren leven niet simpelweg wordt ontdekt, maar geconstrueerd wordt. Dehue stelt dat feiten "samengebalde argumenten" zijn – een gedachtegang die aansluit bij het sociaal constructivisme en de wetenschapssociologische inzichten van Latour en Woolgar (1979) en Hacking (1999). Tegelijk schrijft Dehue duidelijk in de bredere traditie van de medische sociologie, waarin onderzoekers als Zola (1972) en Foucault (1963; 1966) de medicalisering van het lichaam, en in het bijzonder het vrouwelijk lichaam, centraal stelden. *Ei, foetus, baby* kan in dat licht gelezen worden als een klassieke medicalisatie-analyse: een historisch onderzoek naar hoe medische en morele macht het begrip "zwangerschap" hebben gevormd.

Zo wordt in de eerste hoofdstukken aangetoond hoe 17e-eeuwse onderzoekers zoals Reinier De Graaf met, vanuit hedendaags perspectief ronduit bizarre, methoden de vrouwelijke voortplanting probeerden te doorgronden – inclusief het letterlijk proeven van "bevruchte eitjes". In de 19e eeuw ontwierpen embryologen als Wilhelm His en Franz Keibel kalenders van zwangerschapsstadia, waarmee ze feitelijk de foetus als een losstaande entiteit 'uitvonden', losgekoppeld van de moeder. Dehue concludeert: "Niet de natuur maar de wetenschap heeft, anders gezegd, de menselijke embryo's en foetussen gecreëerd zoals die nu worden gekend." (p. 36, hoofdstuk 2).

De rode draad doorheen het boek is de structurele onzichtbaarheid van de zwangere vrouw in alle debatten. Terwijl wetenschappers, priesters of beleidsmakers theoretische discussies voeren over 'ei', 'foetus' en 'baby', verdwijnen de ervaring en noden van vrouwen op de achtergrond. Als er al aandacht was voor pijn of risico's, dan gold dat eerder voor de foetus dan voor de zwangere in kwestie.

Toch zijn er momenten in de geschiedenis waarop vrouwen zich konden emanciperen. Dehue wijst bijvoorbeeld op de impact van zwangerschapstesten in de jaren zeventig, waardoor vrouwen niet langer afhankelijk waren van dokters om te weten of ze zwanger waren. Dit gaf hun meer controle over hun reproductieve keuzes, al werd dit onmiddellijk gevolgd door een toenemende technologische controle via echografieën en prenatale screening. De vraag rijst in hoeverre deze 'vrijheid' daadwerkelijk bijdraagt aan autonomie, of eerder een nieuwe vorm van disciplineren inhoudt. Naar analogie met het werk van Foucault (1978; 2004) kunnen dergelijke medische technologieën niet enkel als een keuze-instrument worden gezien, maar brengen ze ook een zekere morele en sociale druk met zich

mee. De lezer wordt uitgenodigd om kritisch na te denken over de implicaties van deze dynamieken en hoe ze in de praktijk vaak leiden tot een beperking van reproductieve vrijheid in plaats van een verruiming ervan.

De macht en invloed van religie

Een van de meest confronterende thema's in het boek is de rol van religie in de regulering van zwangerschap. Vooral de katholieke kerk speelde eeuwenlang een dominante rol. In de 17e en 18e eeuw werden bijvoorbeeld geloofd dat een ongedoopte foetus voor eeuwig in het vagevuur zou branden. Dit leidde niet alleen tot rituelen zoals de *foetusdoop*, waarbij vroedvrouwen water via een buisje in de baarmoeder spoten om de foetus symbolisch te redden, maar ook tot geweldadige praktijken. Dehue beschrijft bijvoorbeeld hoe priesters bij een stervende zwangere vrouw ingrepen door haar (soms zonder verdoving) open te snijden om de foetus, die vaak niet levensvatbaar was, nog snel te dopen.

Dehue bekritiseert deze religieuze controledrang sterk: “Zelfverklaarde gezagsdragers hebben, kortom, eeuwenlang zelfverzonnen zielen voor een fictief voorgeborchte behoed, en daarmee het echte leven van reëel bestaande vrouwen tot een ware hel op aarde gemaakt. En dat is nog steeds niet te vatten.” (p. 65, hoofdstuk 4). Dit citaat is niet alleen een aanklacht tegen het historisch onrecht, maar ook een spiegel voor de huidige tijd, waar reproductieve rechten opnieuw onder druk staan.

De juridische regulering van zwangerschap

Naast religie speelt ook wetgeving een doorslaggevende rol in de regulering van zwangerschap. Vanaf de 19e eeuw werd abortus steeds vaker gecriminaliseerd, en ook vrouwen die een miskraam kregen, moesten vrezen voor juridische vervolging. Onder meer de Franse Code pénal van 1811 en later de Zedelijkheidswet van 1911 in Nederland maakten elke vorm van zwangerschapsafbreking crimineel. Dehue toont aan hoe deze wetgeving niet zozeer gericht was op de bescherming van vrouwen, maar eerder op het controleren van hun lichamen. Een pijnlijk voorbeeld dat hierbij wordt aangehaald is hoe artsen en priester-heelmeesters in de 19e eeuw levensgevaarlijke keizersneden en andere operaties uitvoerden en wegkwamen met een minuscule boete, zoals die voor ‘onbevoegde uitoefening van de geneeskunst’ (p. 61, hoofdstuk 4). Terwijl vrouwen vervolgd werden voor hun eigen reproductieve keuzes, bleven mannen dus grotendeels buiten schot.

Ook de meer recente geschiedenis wordt onder de loep genomen wanneer Dehue zich verdiept in de maatschappelijke discoursen rond abortus. Ze beschrijft hoe de foetus steeds vaker als individu met rechten wordt voorgesteld, ten koste van de autonomie van de zwangere vrouw en waarschuwt voor deze tendens: “(...) de strijd tegen abortus is een strijd voor gedwongen zwangerschap en daarmee een oproep tot geweld tegen vrouwen, ook al noemt men zich nog zo christelijk.” (p. 119, hoofdstuk 7). Het boek plaatst deze discussie ook binnen de bredere context van

politieke en juridische ontwikkelingen, zoals recente wetgeving in de VS en Europa, waarbij bijvoorbeeld prenatale screening en verplichte wachttijden worden ingezet om abortus minder toegankelijk te maken (Cioffi et al. 2022; Davis 2022; Heisler 2024).

De betekenis van Dehues werk vandaag

De belangrijkste bijdrage van *Ei, Foetus, Baby* aan de sociologie ligt in Dehues analyse van kennisproductie: ze laat zien hoe wetenschap de werkelijkheid niet enkel beschrijft maar ook mee vorm geeft. Daarmee sluit ze aan bij de traditie van de medische sociologie en analyses van medicalisering, maar onderscheidt ze zich door de manier waarop ze deze theorieën tastbaar maakt met historische voorbeelden die aantonen hoe ideeën over het ongeboren leven hun sporen nalaten in beleid, recht en zorgpraktijken. In dat opzicht bouwt Dehue ook voort op feministische wetenschapssociologen als Martin (1987) en Jacobus, Keller en Shuttleworth (1999), die vooral de culturele en discursieve dimensie van de wetenschap van het vrouwelijk lichaam onderzochten, maar maakt ze hun inzichten voelbaar in de historische realiteit van de verloskunde.

Daarnaast hecht Dehue veel belang aan het concept epistemische onrechtvaardigheid, zoals gedefinieerd door Fricker (2007). Ze toont aan hoe zwangere vrouwen systematisch zijn buitengesloten van kennisproductie en besluitvorming, met vaak een uitkomst als gevolg die hen dwingt tot praktijken die niet in hun belang zijn. Dit sluit dan weer aan bij bredere discussies binnen de sociologie over wie de macht heeft om kennis te definiëren en te legitimeren (Swidler en Arditì 1994). In lijn met recente pleidooien voor *citizen science* (bv. door Bonney et al. 2016; Ahannach et al. 2024) suggereert Dehue ook dat het betrekken van diverse stemmen in onderzoek rond reproductieve gezondheid een manier kan zijn om de scheve machtsverhoudingen te doorbreken.

Toch zijn er enkele zwakke punten. Het boek had nog aan kracht kunnen winnen door meer aandacht te besteden aan de rol van etniciteit, klasse en (post)koloniale machtsrelaties in de geschiedenis van de verloskunde, zoals bijvoorbeeld Roberts doet in *Killing the Black Body* (1997) of Threadcraft in *Intimate justice: The black female body and the body politic* (2016). Hoewel Dehue dit in haar inleiding erkent – “Een andere kanttekening betreft de afwezigheid van het vaak erg pijnlijke racisme boven op het seksisme dat het boek wel beschrijft. Zwangeren met een andere huidskleur dan wit leden en lijdten het meest onder bevoogding door derden, maar het zou een apart boek vergen om daaraan recht te doen.” (p. 8, inleiding) – blijft het een gemis in haar analyse. Verder is het boek wegens de vele expliciete verhalen absoluut geen lichte kost. Dehue’s schrijfstijl is grondig en diepgravend, maar kan bij momenten te complex zijn. De uitgebreide historische uitweidingen vergen van de lezer de nodige aandacht en maken dit boek minder toegankelijk voor een breed publiek.

Hoe dan ook vormt *Ei, Foetus, Baby* een waardevolle aanvulling op zowel de

academische als bredere literatuur. Het biedt een krachtig historisch onderbouwde waarschuwing voor de gevaren van politieke en religieuze inmenging in zwangerschapszorg en roept op tot een fundamentele herziening van hoe we over zwangerschap en reproductieve rechten denken. Daarom is dit boek wat mij betreft verplichte lectuur voor sociale en historische wetenschappers, maar ook voor beleidsmakers en gezondheidswerkers die de context van hun werk willen begrijpen. De maatschappelijke relevantie van het boek kan niet worden overschat. De kernvraag die door het hele boek resoneert, blijft actueel: wie beslist er over het zwangere lichaam en hoe? Zoals Dehue stelt: “Het is pijnlijk dat een oproep hiertoe nog steeds feministisch moet heten, want zou het om de lichamelijke integriteit van mannen gaan, dan heette het een pleidooi voor een mensenrecht.” (p. 8, inleiding). Dit boek roept dan ook op om de blik om te keren: niet alleen te kijken naar wat wetenschap en religie ons voorschrijven, maar ook naar de ervaringen en noden van de zwangere zelf.

Literatuur

- Ahannach S, Van Hoyweghen I, Verhoeven V en Lebeer S (2024). Citizen science as an instrument for women’s health research. *Nature Medicine*, 1-10.
- Bonney R, Phillips TB, Ballard HL en Enck JW (2015) Can citizen science enhance public understanding of science?. *Public understanding of science*, 25(1): 2-16.
- Cioffi A, Cecannecchia C, Cioffi F, Bolino G en Rinaldi R (2022) Abortion in Europe: Recent legislative changes and risk of inequality. *International Journal of Risk & Safety in Medicine*, 33(3): 281-286.
- Davis MF (2022) The state of abortion rights in the US. *International Journal of Gynaecology & Obstetrics*, 159(1): 324-329.
- Foucault M (1963) *The Birth of the Clinic*. Transl. AM Sheridan, 2003. London/New York: Routledge.
- Foucault M (1966) *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. Transl. AM Sheridan, 1970. London: Tavistock
- Foucault M (1978) *An Introduction. Vol. 1 of The History of Sexuality*. New York: Vintage.
- Foucault M (2004) *The Birth of Biopolitics: Lectures at the College de France 1978–79*. Transl. G Burchell, 2008. London: Palgrave.
- Fricker M (2007) *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press.
- Hacking I (1999) The social construction of what?. *Harvard University Review*.
- Heisler M (2024) The loss of abortion rights in the USA: the history and impacts. *The Lancet*, 404(10452): 514-515.
- Jacobus M, Keller EF en Shuttleworth S (1999) *Body/politics: Women and the Discourses of Science*. Routledge.

-
- Latour B en Woolgar S (1979) *Laboratory life: The construction of scientific facts*. Princeton university press.
- Martin E (1987). *The woman in the body: A cultural analysis of reproduction*. Beacon Press.
- Roberts D (1997) *Killing the black body: Race, reproduction, and the meaning of liberty*. Vintage.
- Swidler A en Arditì J (1994) The new sociology of knowledge. *Annual review of sociology*, 20(1): 305-329.
- Threadcraft S (2016) *Intimate justice: The black female body and the body politic*. Oxford University Press.
- Zola IK (1972) Medicine as an institution of social control. *The sociological review*, 20(4): 487-504.
-

Over de auteur

Marie Alice Mosuse is socioloog, verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel en het Instituut voor Tropische Geneeskunde in Antwerpen. Haar onderzoeksinteresses liggen bij seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, met bijzondere aandacht voor vruchtbaarheid en bevolkingsdynamieken. Daarnaast volgt ze een opleiding verloskunde.